ISSN 2587- 2001 e-ISSN 2618-6187

ANAŞAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi -Yıl:5 – Sayı:16 - Mayıs 2021

koynunda büyüdük



MANİPÜLATİF DİL ÜZERİNE ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ

CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS OF MANIPULATIVE LANGUAGE

DOI: 10.33404/anasay.917215

Çalışma Türü: Araştırma Makalesi / Research Article[1]

Bertuğ SAKIN* - Sümeyye BÜYÜKBİRER**

ÖZ

Manipülatif dil; toplulukların bilinçli bir şekilde yönlendirilmelerini sağlaması, belirli dilsel stratejileri kullanarak hedef kitle üzerinde derin etkiler bırakması ve toplumsal algı oluşturabilmesi açısından özellikle incelenmesi gereken bir konudur. Dilsel manipülasyon, insanları belirli bir eylemde bulunmaları ya da önemli kararlar almaları için etkilemeye odaklanmaktadır. Eleştirel söylem analizi ise manipülatif eylemlerin tanımlanmasını sağlayan çeşitli araçlar sunması açısından manipülatif dille ilgili çalışmalarda başvurulan bir analiz yöntemidir. Bu araştırmada; toplumsal sorunlar ve politik meseleler

1- Makale Geliş Tarihi: 16. 04. 2021 Makale Kabül Tarihi: 08. 05. 2021

* Dr. Öğr. Üyesi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi Dil ve Konuşma Terapisi Bölümü, bertug.sakin@sbu.edu.tr ORCID ID https://orcid.org/0000-0002-2995-6079

** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dilbilimi Araştırmaları Programı, sumeyyebuyukbirer@gmail.com ORCID ID https://orcid.org/0000-0002-4179-0104

üzerine yoğunlaşan söylemlerin yapılarını toplumsal etkileşimin ve toplumsal yapının özellikleri yönünden açıklamayı amaçlayan eleştirel söylem analizi metodu kullanılmıştır. Sperber ve Wilson'ın bağıntı kuramı bu çalışmanın teorik dayanağını oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında, ulusal kanallardaki ana haber kuşağından sonra yayınlanan tartışma programları incelenerek sunucu ve konukların söylemleri eleştirel söylem analizi yöntemi ile çözümlenmiş ve elde edilen bulgular bağıntı kuramı ilkelerine dayandırılarak dilsel manipülasyon temelinde yorumlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Manipülasyon, Manipülatif Dil, Eleştirel Söylem Analizi, Bağıntı Kuramı

ABSTRACT

Being used in many different areas, manipulative language, which enables speakers to direct the communities consciously with their discourse, contains specific linguistic strategies, has a profound effect on the target audience, and creates a social perception, is sure to be valuable in terms of scientific research. Linguistic manipulation influences the way people act or make important decisions. Critical discourse analysis is a method used in studies on manipulative language, which provides various tools for defining manipulative actions. This method, which aims to describe the discursive structures that focus on social problems and political issues from the point of view of social interaction and social structure, formed the framework of the present research. The theoretical basis of our study was constituted by the relevance theory by Sperber and Wilson. In our research, the discussion programs broadcast particularly after the main news were examined and the statements of the presenter and the guests were explored using the method of critical discourse analysis. The findings obtained were interpreted in terms of linguistic manipulation based on the principles of the relevance theory.

Keywords: Manipulation, Manipulative Language, Critical Discourse Analysis, Relevance Theory

Giriş

Dil, yalnızca duygu ve düşünceleri aktarmayı sağlayan iletişimsel bir araç değil; algı ve davranışları şekillendirmeyi ve bu olgular üzerinde değişiklik yapmayı da sağlayan bir *manipülasyon* aracıdır. Fransızca kökenli bir sözcük olan manipülasyon; 'yönlendirme; seçme, ekleme ve çıkarma yoluyla bilgileri de-

ğiştirme' anlamlarına gelmektedir (Türkçe Sözlük, 2011, s. 1621). Manipülasyon; bir kişi veya gruba konuşmacı tarafından kasıtlı bir şekilde uygulanan ve örtük bir niyet barındıran dilsel araçları veya sözel olmayan iletişim araçlarını kullanarak kişi veya grubu etkilemeyi sağlayan, konuşmacının amaçları doğrultusunda dinleyici üzerinde algı ve tutum değişikliğine sebep olan toplumsal ve iletişimsel bir pratiktir. Manipülasyon dinleyicinin, konuşucunun gizli niyetini fark etmediği durumlarda gerçekleşir ve konuşucunun menfaatine göre şekillenir. Toplumsal normları ihlal ettiği için günlük kullanımda kötü bir çağrışım yapar (Dijk, 2006a, s. 360-361).

Eddo Rigotti, alıcının kendi amacı doğrultusunda ilerlediğini düşündüğü bir yanılsama içinde, konuşucunun amacını gütmesi için alıcının zihnindeki dünya görüşünü saptırdığı bir mesajın manipülatif olduğunu ifade eder (2005, s. 68). Dijk manipülasyonu söylem, bilişsellik ve toplum bağlantılarının oluşturduğu bir üçgen çerçevesinde ele alır ve manipülasyonu 'güç' ve özellikle, 'gücün kötüye kullanımı' olarak görür (2006a, s. 359-360). Ona göre manipülasyon, gruplar arasında etkileşim ve gücün kötüye kullanımını barındırdığı için toplumsal; katılımcıların zihinlerinin manipülasyonunu ifade ettiği için bilişsel; metin, konuşma ve görsel mesajlar aracılığıyla gerçekleştiği için söylemsel-göstergebilimsel bir olgudur (2006a, s. 361). Sapir Handelman manipülasyonu, doğrudan bir yaklaşımın karşılaşabileceği bir direniş korkusu olmadan çalıştırılan, dolaylı ve motive edici bir eylem olarak tanımlar (2009, s. 5). Benzer bir şekilde Danuta Reah, belirli bir bakış açısı ya da ideolojinin sunulduğu bilindiğinde, direnmenin kolay olduğunu; fakat gizlenmiş bir bakış açısı ya da ideolojiye karşı direnmenin kolay olmadığını vurgular (1998, s. 54).

Söylem ve Manipülasyon

David Crystal'ın cümle düzeyinin ötesinde üretilen her türlü metin veya konuşma olarak tanımladığı söylem, manipülatif bir özellik taşıyabilir (2008, s.148). Dijk, manipülasyonun metin ve konuşma aracılığıyla gerçekleştiğini belirtir (2006a, s. 360). Manipülasyon daha geniş bir anlamda; jest, ses, müzik, resim gibi sözlü olmayan nitelikleri barındıran söylem aracılığıyla gerçekleşir (Dijk, 2006a, s. 372). Günlük hayatta reklamcılık, medya, siyaset gibi pek çok alanda sıklıkla kullanılan bir terim olan *söylem*, farklı yaklaşımlar çerçevesinde çeşitli tanımlamalara sahiptir. Günay'ın (2013) aktardığına göre, Dominique Maingueneau (1979, s. 11-12) söylemle ilgili altı değişik tanımdan söz ederken; Georges-Elia Sarfati (1999, s. 14-15) ise yedi değişik söylem tanımından söz

etmiştir (s. 22-23). Fairclough dilbilimsel olduğu kadar toplumsal bir yaklaşımla söylemi 'sosyal bir pratik' olarak nitelendirmiştir (1989, s. 22; 2001, s. 18). Vardar ise üç şekilde tanımlamıştır: "Söz; dilin sözlü ya da yazılı gerçekleşmesi, konuşan bireyin kullanımı. Sözce; bir ya da birçok tümceden oluşan, başı ve sonu olan bildiri. Tümce; sınırlarını aşan, tümcelerin birbirine bağlanması açısından ele alınan sözce" (2007, s. 179).

Söylem türlerinin ortaya çıkışı Aristotales'e kadar uzanmaktadır. Aristotales ünlü yapıtı *Poetika*'da nazım ve düzyazı türlerini belirterek aslında iki farklı söylem türünü ifade etmiştir (çev. 1987, s. 26). Günay söylem türünü belirlemede dikkate alınması gereken bazı özellikleri belirtmiştir: Bağlam, verici ile sözcesi arasındaki ilişki, dilin işlevleri, söz edimleri ve verici-söylem-alıcı arasındaki ilişki (2013, s.176). Bazı araştırmacılar söylem türlerini çeşitli söylem tipleri altında sınıflandırmışlardır. Maingueneau, tipleştirme ile ilgili farklı sınıflandırmaların olduğunu belirterek bunları dört grupta bir araya getirmiştir. 'Türdeş, ara ve ayrışık tipleştirmelerde üç farklı tipleştirme söz konusudur. Betimleyici, anlatısal, buyurucu, kanıtlayıcı söylemler türdeş tipleştirme adı altında yer alır. 'Ara' tipleştirmeler, sözceleme durumu, iletişim amacı gibi ölçütleri kullanan ayrışık tipleştirmeler aracılığıyla sınıflandırma yaparken; ayrışık tipleştirmeler, ayırt edici temel özelliklerden yararlanarak sınıflandırma yapar. 'Sözcelemeye bağlı tipleştirmeler', Benveniste'in söylem ve öykü ayrımına dayanmaktadır. Benveniste'den sonra yeniden şekillendirilmiştir. 'İletişimsel ya da işlevsel tipleştirmeler'de iletişimsel niyete göre söylemsel farklar belirlenmiştir.

Roman Jakobson dilin altı işlevini ortaya koyduktan sonra söylem tiplerini dilin bu işlevlerine göre belirlemiştir. Bu tipleştirmelerin bir başka örneğini de söz edimleri kuramı oluşturmaktadır. 'Durumsal tipleştirmeler' ise ev, okul, hastane gibi toplumsal etkinlik alanlarına bağlı olarak farklı söylemleri barındırabilir. Gazete söylemi, dini söylem, hukuk söylemi gibi örnekler çoğaltılabilir. Konuşucuların toplumsal konumları ve düşüngüsel konumlanma gibi ölçütler de farklı söylem tipleştirmelerinde belirleyici olabilmektedir (akt. Günay, 2013, s. 186-189).

Çağrışımsal açıdan oldukça negatif bir niteliğe sahip olan 'politikacı' terimi genel bir ifadeyle, bir ülkeyi ya da bir bölgeyi yönetmekle ilgilenen kişi olarak tanımlanabilir (Beard, 2000, s. 3). Politikacılar, sahip oldukları politikacı kimliğinin etkisiyle politikada attıkları adımlar kadar söylemleriyle de gündemde yer alırlar. Politika bir güç kaynağıdır. Politikacılar mesleklerinden

ötürü söylemsel bir güce sahiptir ve bu sayede söylemler üzerinde kontrol sahibi olabilirler (Devran, 2010, s. 27). Geniş kitlelere ulaşmak için kamusal söylem yoluyla siyasi gücünü kullanan politikacılar, kamusal söylem yoluyla bu gücünü yeniden kazanırlar (Dijk, 2006a, s. 362). Politikacıların seçim zamanı güç elde edebilmek için dilsel yöntem ve stratejilerden faydalanmaya çalıştıkları ve kitle iletişim araçlarını kullanarak seçmenlerin zihnindeki 'değer şemalarını yapılandırma ya da sürdürme' amacında oldukları görülmektedir (Büyükkantarcıoğlu, 2016, s. 12).

Politik söylemde 'büyük ölçekli' ve 'küçük ölçekli' yapılar bulunmaktadır. Temel ikna stratejileri büyük ölçekli yapılardandır. Sözcük seçimleri ve sözcük ulamları ise küçük ölçekli yapılar arasındadır (Büyükkantarcıoğlu, 2016, s. 12). Beard, eğretileme ve düzdeğişmecenin politik söylemde oldukça tercih edildiğini belirtmiştir. Eğretileme, bir fikir ile bir başka fikir arasında benzerlik kuran bir ifadenin kullanıldığını gösterir. Örneğin, bir politikacıya 'eleştiri oklarının hedefinde' olduğu söylendiğinde, politika ve savaş arasında bir ilişki kurulmuş olur. Düzdeğişmecede ise, kişi bir ifadenin tümünü kullanmak yerine ona bağlı olan daha kısa birimi kullanır (2000, s. 19). Örneğin, 'Ankara son durumla ilgili açıklama yaptı (Ankara = devlet yöneticileri)'. Etkileyici ve güzel konuşma sanatı olan 'retorik' de politik söylemin bir parçasıdır. Plato retoriği özünde samimiyetsiz niyeti olan insanların dinleyicisini manipüle etmesi olarak değerlendirmiştir. Retorikte iyi olmak özellikle resmi tartışmalarda önem kazanmıştır. Bir meselenin ortaya atıldığı bir tartışmada politikacılar, söylemlerinin doğruluğundan ziyade retorikte ne kadar iyi olduğuna göre değer kazanırlar (Beard, 2000, s. 35-36).

Birçok alanın inceleme konusu olan söylem, farklı amaç ve işlevlere bağlı olarak çeşitli yöntemlerle incelenmektedir. Farklı kuram ve yaklaşımlar günümüzde artarak devam eden söylem analizi çalışmalarını zenginleştirmektedir. Wetherell ve diğerleri (2001) söylem analizine ilişkin dört yaklaşımdan bahsetmektedir: İlki, dili bir sistem olarak görür ve araştırmacılar için yapıyı bulmak önemlidir. Dilin kendisinden çok dil kullanımının etkinliğine dayanan ikinci yaklaşımda, dil bir ürün olarak değil, bir süreç olarak değerlendirilir ve araştırmacılar 'etkileşim' odaklı çalışır. Üçüncü yaklaşımda araştırmacılar belirli bir konu ya da etkinlikle alakalı olan dilsel yapıları araştırır. Psikoterapötik söylem ya da hukuk söylemi çalışmaları buna örnek olarak verilebilir. Dili büyük süreç ve etkinliklerin parçası olarak ele alan dördüncü yaklaşımda ise, 'toplum'

ve 'kültür' gibi daha kapsamlı bağlamlardaki yapılar incelenir. Söylem analizi yoluyla yapılan ırkçılık ya da cinsiyetçilik çalışmaları bu konuda örnek olarak verilebilir (akt. Juez, 2009, s. 14-15).

Manipülatif söylem, bir araç veya strateji kullanımı ile ilgilidir, bu kullanımın olmaması durumunda konuşucu, alıcının inanç ve davranışlarını değiştiremez (Saussure, 2005, s. 117). Louis de Saussure, manipülatif söylemle ilgili iki görüşten bahseder. Bu görüşlere göre, manipülatif söylem biçimsel özellikler yoluyla tanımlanabilen bir söylem türü olabilir ya da bir dil kullanımı türü olabilir. Manipülatif söylem anlatı, tiyatro oyunu ya da masal gibi bir söylem türüyse, bazı dilsel formlar sadece manipülatif söylemlerde bulunabilir ya da manipülatif söylemler özgün bir yapı türüyle sürdürülebilir. Ancak Saussure manipülatif söylemin, biçimsel özelliklerinden dolayı değil; konuşucunun belirli bir hedefe ulaşması amacıyla üretildiği için var olduğunu söyleyerek manipülatif söylemi, sadece dilsel kritere göre değerlendirilen bir söylem türü olarak görmemiştir. (2005, s. 118).

Dilsel Manipülasyon

Fairclough'ın (1989) tanımına göre *dilsel manipülasyon,* diğer insanları kontrol edebilmek amacıyla dilin bilinçli bir şekilde aldatıcı kullanımıdır (akt. Rozina ve Karapetjana, 2009, s. 113) Genel bir tanımlama yapan Akopova'ya (2013) göre ise dilsel manipülasyon, motivasyonu yönünden dikkate alınan ve iletişimin öznesi (konuşucu) ve nesnesi (dinleyici) tarafından gerçekleştirilen herhangi bir sözlü etkileşimdir. Konuşucu, uygun cevap niteliğinde sözlü ya da sözlü olmayan bir eylemi harekete geçirebilir ya da konuşmacının istediği belirli duygu ve algıları şekillendirmek için dolaylı bir etkide bulunabilir (s.79). Tarasov'a (1990, s. 26) göre konuşucu bilinçli bir şekilde, niyetini gösterecek herhangi bir ipucu içermeyen bir söylemde bulunur ve dolayısıyla manipülatör, muhatabını etkilemek için gerçeğe aykırı davranarak Grice'ın (1975, 1989) 'nitelik' ilkesini ihlal etmiş olur (akt. Al-Hindawi ve Kamil, 2017, s. 11).

Manipülatif dil; dilbilim, psikoloji, medya, siyasi bilimler gibi birçok alanda karşımıza çıkmaktadır. Manipülasyonun sıklıkla uygulandığı reklamlarda, çeşitli dilsel stratejilerin ve görsel araçların kullanılmasıyla hedef müşterinin bir ürün veya hizmeti alması amaçlanır. Bu doğrultuda, hedef kitle üzerinde güçlü bir etki yaratmak için uzman kişilerin ya da ünlülerin yer aldığı, üstünlük belirten ifadelerin ('en iyi', 'daha rahat' vb.), 'bir alana bir bedava' gibi kampanyaların ve mizahın çokça bulunduğu görülmektedir. Gazete veya diğer

medya alanlarının 'yansızlık' görüntüsü altında kinaye, metafor gibi dilbilimsel araçları kullanarak bir manipülasyon gerçekleştirme amacında olduklarını söylemek mümkündür. Kullandıkları çeşitli tekniklerle benimsedikleri grubun fikir ve ideolojilerini okuyuculara yansıtırlar ve toplumsal algı yaratmaya çalışırlar.

Rozina ve Karapetjana, dilsel manipülasyonun, siyasi retoriğin etkili bir aracı olarak değerlendirilebileceğini belirtmiştir. Çünkü dilsel manipülasyon insanları, belirli bir siyasi eylemde bulunmaları ya da önemli siyasi kararlar almaları için etkilemeye odaklanmaktadır. Hedef seçmeni etkilemek için ise siyaset, yeni dilsel manipülasyon formların meydana gelmesini sağlayan kitle iletişim araçlarına egemen olmaktadır. Üzerinde değişiklik yapılmış basın açıklaması formları, kinaye öbekleri, sözcüklerin yan anlamları vb. ile politikacıların manipülatif amaçları belirginleşmektedir (2009, s. 113). Asya Akopova'nın dilsel manipülasyon türleri ile ilgili '*Linguistic Manipulation: Definition and Types'* adlı çalışmasındaki açıklamalarına göre dilsel manipülasyon; 'rasyonel/akılcı' ve 'duygusal' manipülasyon olarak ikiye ayrılmaktadır (2013, s. 80). Rasyonel/akılcı manipülasyonda manipülatör, ikna edici gerçekler ve delillerden yararlanmaktadır. Duygusal manipülasyonda amaç konuşucunun duygularını ifade etmesi ve dinleyicinin davranışını değiştirebilecek duygusal tepkiyi elde etmektir. Manipülasyon konuşucunun taleplerini ifade eden dilsel formların kullanımıyla 'doğrudan' olabileceği gibi, konuşucunun niyetini açıkça ifade etmeyen dilsel formlarla 'dolaylı' bir tür olarak da ortaya çıkabilir. Dilsel eylemin farkındalığına göre ise, 'kasıtlı' ve 'kasıtlı olmayan' manipülasyon türü bulunmaktadır.

Kasıtlı manipülasyonda konuşucu, bilinçli olarak alıcı üzerinde değişiklik yaratmaya çalışır. Kasıtlı olmayan manipülasyon ise konuşucunun istemsizce gerçekleştirdiği ve alıcı üzerinde bir sonuca varmayı hedeflemediği manipülasyon türüdür. Manipülasyon dilsel eylemin türüne göre üç çeşittir: Yemin, selamlama biçimindeki klişelerle bilgisel olmayan söz edimleri bakımından 'toplumsal'; emir, rica, tavsiye biçiminde konuşucunun amacını takip eden söz edimleri bakımından 'iradeye bağlı/yöneltici*;* genel ahlak ve kişilerarası duygusal ilişkileri kınama, övgü, suçlama ve hakaret gibi biçimlerde söz edimleri bakımından 'bilgilendirici ve hüküm verilebilen' olarak adlandırılabilir. Alıcının tepkisine göre üç çeşit dilsel manipülasyon vardır: 'Değerlendirici', 'akılcı' ve 'duygusal'. Manipülasyon, aynı zamanda, 'kişi-yönelimli' ya da 'toplum-yönelimli' de olabilir. Konuşucular hedef kitleyi manipüle etmek amacıyla birçok dilsel yapıya ve stratejiye başvururlar. Örneğin, manipülatif söz edimlerinin kullanı-

mı, işbirliği ilkesinin ihlal edilmesi, konu dışı bilgi aktarımı, belirli gösterimsel ifadelerin (deixis) kullanımı bunlardan bazılarıdır (Al-Hindawi ve Kamil, 2017, s.21).

Dijk, eleştirel söylem analizinin bir kavramı olan manipülasyonun söylemsel ve toplumsal yaklaşımların yanı sıra, bilişsel bir yaklaşımla da incelenmesi gerektiğini belirtmiştir (2006a, s. 360). Eleştirel söylem analizi, manipülatif eylemlerin tanımlanmasını sağlayan çeşitli araçlar sunar ve manipülasyonla ilgilenen bilim insanlarının başvurduğu başlıca kaynaktır (Saussure ve Schulz, 2005, s. 5). Eleştirel söylem analizi aynı zamanda, manipülatif söylemin neden olduğu toplumsal eşitsizlikleri ortaya çıkarmaya ve bu eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya çalışmaktadır (Şen, 2014, s. 159-160). Dijk'ın eleştirel söylem analizi yaklaşımında üç bileşen vardır: 'Biliş' (toplumun inanç, tutum ve ideolojileri ile toplumu oluşturan bireylerin deneyimleri), 'toplum' (kuruluşlar, gruplar, bireylerin söylemleri), 'söylem' (kutuplaşma, adıllar, ideolojik kare) (akt. Ercan ve Danış, 2019, s. 547). Eleştirel söylem analizi yaklaşımları sıklıkla reklam, politik söylem, gazete ve sosyal medya incelemelerinde kullanılmaktadır.

Paul Grice, ortaya attığı 'İşbirliği İlkesi' ve 'Dört Kural' (nicelik, nitelik, bağıntı ve açıklık) çerçevesinde başarılı bir iletişim gerçekleşebileceğini ve kişilerin sezdirimlerle dolu konuşmaları anlayabileceğini öne sürer (1975, s. 45-46). Edimbilime bilişsel bir yaklaşım sağlayan Bağıntı Kuramı (Sperber ve Wilson, 1986), Grice'ın katmış olduğu 'konuşucunun niyeti' ve 'sezdirim' gibi kavramlara ağırlık vermiştir. Fakat Grice'ın ilkelerine karşı tek bir ilke önererek (bağıntı), insanın yalnızca kendisine bağıntılı gelen uyarılara yöneldiğini ifade eder. Yani, konuşucunun söyledikleri iletişim dâhilinde bağıntılıdır ve dinleyici en bağıntılı çıkarıma ulaşır (Doğan, 1990, s. 66). Manipülasyonda en önemli problemlerden biri, manipüle edilen kişinin manipülatörün niyetini belirlemesidir. Bu doğrultuda Bağıntı Kuramı, konuşmacı tarafından iki tür niyetin gerçekleştiğini açıklar. Bunlardan ilki bildirişimsel niyettir. Buna göre, dinleyiciye kendisi ile bildirişimde bulunulduğunun farkına varması sağlanır. Bu basamak ikinci basamağa zemin hazırlar ve çıkarım süreci başlar. İkincisi ise çıkarım yapmayı sağlayan bütün bağıntılı önermeleri içeren bildirisel niyettir (Saussure, 2005, s. 134-135).

Bağlam dil kullanımını etkiler ve yer, zaman, kişi ve kişinin konumu gibi etmenlerden oluşur. Dijk (2008), bağlamları diğer insan deneyimlerine benzetir. Ona göre bu gibi deneyimler her an ve her durumda mevcut olanı nasıl gör-

düğümüzü ve bu durumda nasıl davrandığımızı belirtir. Ayrıca, toplumların ve durumların özelliklerini yansıtmaları ve söylemin üretilmesi ve algılanması gibi zihinsel süreçlere müdahalede bulunmaları sebebiyle bağlamların, durumsal ve toplumsal yapılar arasında ara yüz işlevinde bulunabileceğini ifade eder (Dijk, 2006b, s. 163). Johnstone (2008) söylem ve bağlam arasındaki bağlantının altını çizmektedir. Ona göre söylem; dünya tarafından şekillendirilir ve dünyayı şekillendirir. Dil tarafından şekillendirilir ve dili şekillendirir. Katılımcılar tarafından şekillendirilir ve katılımcıları şekillendirir. Önceki söylem tarafından şekillendirilir ve gelecekteki söylemler için olanakları şekillendirir. İletişim kanalı tarafından şekillendirilir ve iletişim kanalı olanaklarını şekillendirir ve bir amaç tarafından şekillendirilerek olası amaçları şekillendirir" (Johnstone, 2008, s. 10).

J. L. Austin'in (1962) ortaya attığı ve daha sonra öğrencisi J. Searle (1969) tarafından geliştirilen 'Söz Edimleri Kuramı'na göre konuşucular dili yalnızca bilgi aktarımı için kullanmazlar, dil aracılığıyla farklı edimlerde bulunurlar. Örneğin, nikâh masasında 'evet' diyen bir çift (Austin, 1962, s. 5), dilsel bir üretimin ardında bir edim gerçekleştirerek evlilik yoluna girmiş olur. Manipülasyon gerçekleştirmek amacıyla konuşucu manipülatif söz edimlerinden yararlanır. Asıl amaç alıcıya bir mesaj iletmek değil, alıcının davranışını kontrol edebilmektir. Yararlanılan manipülatif söz edimleri yapı gereği doğrudan ya da dolaylı olabilir (Al-Hindawi ve Kamil, 2017, s. 22). Brown and Levinson (1987) 'Nezaket Kuramı'nda toplumun yetişkin üyelerinde bulunduğunu belirttiği bireyin öz-imgesi olan 'yüz' kavramını açıklamıştır. Bu kavramın iki türü bulunmaktadır: 'Pozitif nezaket' ve 'negatif nezaket'. Pozitif nezaket, kişinin öz-imgesinin toplum içinde takdir edilme isteğini; negatif nezaket, kişinin ihtiyaç duyduğu eylem özgürlüğünü ifade etmektedir (Brown ve Levinson, 1987, s. 311). Manipülasyon ve nezaket stratejileri birbiriyle ilişkilidir. Nezaket stratejileri toplumsal ilişkilerin dilsel kodlaması olarak görülebilir. Toplumsal ilişkiler iletişim bağlamında kurulur ve manipülasyon da iletişimsel bir ögedir. Konuşucular nezaket stratejilerini, kişileri manipüle ederken sıklıkla kullanırlar (Al-Hindawi ve Kamil, 2017, s. 29).

İdeoloji, toplumsal bir grup tarafından paylaşılan toplumsal, kültürel, dini ve politik fikir ve inançlar sistemidir (Dijk, 2000, s. 6). Toplumsallaşmaya başlayan bir birey yaşadığı toplumun ideolojilerini de öğrenmeye başlar ve hayat boyu eylemlerine ve etkileşimlerine yansıtır. Örneğin, gazete manşetine taşınan bir haberin ele alınış şekli, tercih edilen söylem ifadeleri ve okurların ele alınan

bu habere vermiş olduğu dilsel tepkiler belirli bir gruba ait ideolojik yansımayı gösterebilmektedir. İdeolojiler dil ile yeniden inşa edilmektedir. Örneğin, belirli bir ideolojinin hâkim olduğu toplumda kabul görebilmek için o ideolojinin yansıtıldığı sözcüklerin kullanılmasıyla hâkim ideoloji yayılmaya devam eder ve yeniden üretilmiş olur (Devran, 2010, s. 26-27). Manipülasyon gerçekleştirmek isteyen güç ve otorite sahibi bir kişinin haberler, televizyon programları, reklam, internet gibi bir çeşit kamusal söylem alanına erişmesiyle, kişi gücünü yeniden kazanmış olur. Örneğin, politikacılar kamusal söylem aracılığıyla politik gücünü ortaya koyabilir, pekiştirebilir ve gücü yeniden üretebilir (Dijk, 2006a, s. 362).

Söylem Analizi ve Edimbilim

Genel olarak bir bağlam içerisinde yer alan yazılı veya sözlü dilsel üretimin amaç ve işlevlerinin incelenmesi söylem analizi olarak tanımlanmaktadır. Brown ve Yule söylem analizini 'dilin kullanımının incelenmesi' olarak ifade etmiştir (1983, s. 1). Söylem analizinde söylemin iki boyutta tanımlaması yapılır: Metinsel ve bağlamsal. Metinsel boyutta söylem yapıları irdelenirken; bağlamsal boyutta söylem ile toplumsal, kültürel unsurlar ve bilişsel süreçler arasındaki bağlantılar açıklanmaya çalışılır (Ercan ve Danış, 2019, s. 538). Söylem çözümlemecisi birçok farklı materyal üzerinde çalışır. Yazılı metinler, video dökümleri, sözlü gelenek yoluyla aktarılan metinler bunlardan bazılarıdır. Söylem çözümlemecisinin sorduğu sorulardan bazıları şunlardır: Neden bu söylem yapısı bu şekilde? Neden başka türlü değil? Neden belirli sözcükler belirli bir düzene sahip? Bu sorulara açıklık getirebilmek için söylemin ne maksatla, kim tarafından ve kime aktarılmak istendiği, asıl dinleyici ya da okuyucularının kim olduğu, toplumsal rollerinin ne olduğu gibi noktalar üzerinde durmak gerekir (Johnstone, 2008, s. 9).

Söylem analizinde sıkça başvurulan bir alan olan edimbilimde Paul Grice'ın (1975) öne sürdüğü işbirliği ilkesi ve konuşma kuralları (nitelik-nicelik-bağıntı-açıklık) büyük bir öneme sahiptir. Özellikle aktarılan ifadeleri kavrama ve çıkarımda bulunma noktasında edimbilim söylem analizinin temelini oluşturmaktadır (Günay, 2013, s. 137). Grice'a göre insanlar birbirini söylediklerine göre değil, söylemek istediklerine göre yani, 'niyetlerine' göre anlar. Konuşucunun niyeti alıcı tarafından anlaşıldığı zaman başarılı bir iletişim gerçekleşmiş olur (Yüksel, 2004, s. 19).

Konuşmayı düzenleyen kuralları açıklamak gerekirse; nitelik kuralı, doğ-

ruluğundan emin olunan ve yeterince dayanağa sahip olunan bilgilerin verilmesini gerektirir. Nicelik kuralı, gereğinden az ya da fazla bilgi verilmemesi gerektiğini söyler. Bağıntı kuralı, konuşmanın bağıntılı olmasını belirtir. Açıklık kuralına göre ise, konuşma belirsiz olmamalıdır, kısa olmalıdır (Grice, 1975, s. 45-46). İnsanlar işbirliği içinde oldukları için konuşmaları anlar ve çıkarımda bulunur. Konuşucuların kurallardan birini ihlal etmesi durumunda, alıcılar çıkarım yapmaya başlar. Özellikle sözlü ironilerin kullanımında çıkarımlardan çok sık yararlanılır (Juez, 2009, s. 49). Austin'in (1962) ortaya attığı, Searle'ün (1969) geliştirdiği söz edimleri kuramına göre, dilin gerçekleştirdiği birçok edim bulunmaktadır. Söz verme, rica etme, özür dileme, emretme bunlardan bazılarıdır. Bir dilsel üretimde üç tür söz edimi vardır: Düzsöz (locutinary act), edimsöz (illocutionary act) ve etkisöz (perlocutionary act). Düzsöz, dil üretiminin gerçekleştirilmesidir. Edimsöz, dil üretimiyle birlikte edim gerçekleştirmektir. Etkisöz ise, dilsel üretimin etki ve sonucunu gösterir (Austin, 1962, s. 108). Edimbilim daha çok edimsöz edimiyle ilgilenmektedir.

Söylem analizinde; en az iki katılımcının yer aldığı bir etkileşim incelenmekte ve konuşmada geçen tekrar kalıpları, dağılımlar ve düzenlenme şekilleri üzerinde durulmaktadır. Yapısal bir nitelikte olan bu çözümleme türünde, dilbilimsel yapı boyutundan ziyade sözceler arasındaki ilişkiler boyutunda incelemeler yapılmaktadır (Evre, 2009, s. 110). Konuşma analizinde anlamın aktarılma biçimleri, bireysel ve toplumsal değişkenlerin bu biçimleri nasıl etkilediği, söylem süreci, dinleyenin anlama süreci gibi noktalar ele alınır (Yüksel, 2004, s. 13). Dil, kültür ve toplum ilişkileri ile ilgilenen etkileşimsel toplumdilbilim yaklaşımında söylem, toplumsal bir etkileşim olarak görülür (Juez, 2009, s. 80). Başlıca temsilcileri antropolog John Gumperz ve toplumbilimci Erving Goffman'dır. Gumperz (1982) yüz yüze etkileşimlerde gerçek zamanlı süreçlerin analizine yorumlayıcı bir toplumdilbilim yaklaşımı göstermiştir. Gumperz'a göre, toplumsal ve kültürel güçler biliş ve dil üzerinde etkilidir (akt. Juez, 2009, s. 81). Goffman'ın toplumbilimi, toplumsal gruplardan ziyade fiziksel birlikte bulunuşa ve etkileşim düzenine odaklanır (Juez, 2009, s. 83).

Eleştirel Söylem Analizi

Eleştirel söylem analizi, toplumsal gücün kötüye kullanımının ve eşitsizliğin, toplumsal ve politik bağlamdaki metin ve konuşma tarafından yasallaştırılma, yeniden üretilme ve karşı koyulma şekli üzerine çalışır. Eleştirel söylem analizi tüm diğer söylem çalışma alanlarında bulunabilen eleştirel bir bakış açı-

sıdır. Eleştirel söylem analizinin şu anki dil ve söylem odağı, 1970'lerin sonunda doğan eleştirel dilbilimle başlamıştır (Dijk, 2015, s.466-467). Eleştirel söylem analizinin temel özellikleri şu şekilde ele alınabilir: Kendi toplumsal ve politik bağlamları dışında yalnızca söylem yapılarını çalışmaktansa, Eleştirel söylem analizi özellikle toplumsal problem ve politik meseleler üzerine yoğunlaşır; Toplumsal problemlerin eleştirel analizi genellikle multidisiplinerdir; Sadece söylem yapılarını tanımlamaktansa, söylem yapılarını toplumsal etkileşimin ve özellikle toplumsal yapının özellikleri yönünden açıklamaya çalışır (Dijk, 2015, s. 467).

Fairclough ve Wodak'in (1997) belirttiği Eleştirel söylem analizinin başlıca ilkeleri şunlardır: Eleştirel söylem analizi toplumsal sorunları irdeler; Güç ilişkileri söylemseldir; Söylem, toplum ve kültürü kurar; Söylem ideolojik iş yapar; Söylem tarihseldir; Metin ve toplum arasındaki bağlantı dolaylıdır; Söylem analizi yorumlayıcı ve açıklayıcıdır ve ayrıca söylem toplumsal eylemin bir biçimidir (akt. Dijk, 2015, s. 467). Wodak'in (2009) söyleme yaklaşımı söylem-tarihseldir. Bu yaklaşımda birbiriyle ilişkili üç boyut bulunmaktadır: Konular, söylemsel stratejiler ve dilsel araçlar (akt. Ercan ve Danış, 2019, s. 546). Fairclough, Eleştirel söylem analizi yaklaşımında üç aşamalı bir çözümleme sunar (1989, 1995): Metin analizi (tanımlama), Süreç analizi (yorumlama), Toplumsal çözümleme (açıklama) (akt. Ercan ve Danış, 2019, s. 545-546). Dijk, söylem-bilişsel bir yaklaşım sergilemektedir. Bu yaklaşım bilişsel bileşen, toplumsal bileşen ve söylem bileşeni boyutlarından oluşmaktadır (Ercan ve Danış, 2019, s 546).

Bağıntı Kuramı

Sperber ve Wilson (1986) tarafından ortaya atılan bağıntı kuramı, edimbilime bilişsel bir yaklaşım getirmiştir. Grice'ın 'konuşucunun niyeti' ve 'sezdirim' kavramlarını yeniden ele alan Sperber ve Wilson, Grice'ı bağlamın bildirişimdeki rolü noktasına açıklık getirememekle eleştirmiştir. Onlara göre 'bağıntı' adı verilen tek bir ilkeyle insan bildirişimi açıklanabilmektedir. Bu ilkeye göre, yalnızca kendisine bağıntılı gelen dilsel, görsel veya işitsel uyarılara dikkat kesilen insan, bildirişim esnasında karşısındaki kişinin söylediklerini o andaki en bağıntılı ifadeler olarak görür ve en bağıntılı sonuca ulaşır (Doğan, 1990, s. 65-66).

Üç ayrı etkileşim durumunu inceleyen Sperber ve Wilson, bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Sperber ve Wilson'a göre yeni bilgi, bağlamsal çıka-

rımları olan herhangi bir bağlamda bağıntılıdır ve bağlamsal çıkarımlar arttıkça, yeni bilgi daha fazla bağıntılı olacaktır. Ayrıca, mevcut varsayımı güçlendiren herhangi bir bağlamda yeni bilgi, bağıntılıdır; yeni bilgi varsayımı daha fazla güçlendirirse, daha fazla bağıntılı olacaktır. Bir başka değerlendirmelerine göre, mevcut varsayımla çelişen ve onun elenmesine yol açan herhangi bir bağlamda yeni bilgi, bağıntılıdır; elenen varsayımlar arttıkça, yeni bilgi daha fazla bağıntılı olacaktır. Görüşlerini bildirdikleri üç etkileşim türünü gruplandırarak bunu 'bağlamsal etkiler' olarak tanımlamışlardır (1994, s. 92-93).

Sperber ve Wilson'ın bağıntı tanımına göre; diğer şeyler eşit olduğunda, bağlamsal etkiler ne kadar büyük olursa, bağıntı da o kadar büyük olur ve diğer şeyler eşit olduğunda, işlemleme küçüldükçe, bağıntı büyür (1994, s. 94-95). Sperber ve Wilson, sezdirimlerin iki kaynağı olduğunu belirtir. Bazı sezdirimlerin bağlamsal varsayımlar olduğunu ve bellekten ya da çevrenin gözlemlenmesinden elde edildiğini ifade eder. Diğer sezdirimlerin ise, bağlamsal sezdiriler olduğunu; sözcenin ve bağlamın açık önerme içeriğinden tümdengelimli çıkarım yaparak elde edildiğini dile getirir ve ekler: "Sezdirim ne kadar belirgin olursa, o kadar güçlüdür" (Sperber ve Wilson, 1994, s. 105).

YÖNTEM

Bu araştırmada; özellikle toplumsal sorunlar ve politik meseleler üzerine yoğunlaşan söylemlerin yapılarını toplumsal etkileşimin ve toplumsal yapının özellikleri yönünden açıklamayı amaçlayan "eleştirel söylem analizi" yöntemi kullanılmıştır. Eleştirel söylem analizi toplumsal sorunları irdelemekte, söylemsel güç etkisini ortaya koymakta ve söylem-ideoloji-manipülasyon bağlantısını ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca söylem analizinin yorumlayıcı ve açıklayıcı olması ile birlikte konuşucunun söylemlerindeki stratejileri, dilsel araçları ve konuşmanın hedef kitlesindeki bireylerin algılarına etkilerini ortaya çıkarması açısından da bu çalışmanın yöntemi olarak tercih edilmiştir.

Söylemi gerçekleştiren kişinin hedef kitle üzerindeki etkisi, söylemin içeriği ve o içeriğin alıcı kitlenin zihninde ne derecede bağıntı oluşturduğu ile yakından ilişkilidir. Sperber ve Wilson'ın bağıntı kuramı bu çalışmanın teorik dayanağını oluşturmaktadır. Bu kuram temelinde söylem ile o söylemin hedefinde olan kişi ya da toplulukların bildirişimi esnasında karşılıklı kurulan ilişki "bağıntısal" olarak ele alınabilir. Bu karşılıklı etkileşimin boyutu ve etki alanının ortaya çıkarılması eleştirel söylem analizinin en doğru şekilde sonuca ulaşmasını sağlamaktadır.

Çalışmada; geniş bir izleyici kitlesine hitap etmesi açısından özellikle ana haber kuşağından sonra ekranlarda yayınlanan tartışma programları ele alınmıştır. Verilerin elde edildiği kanal, program, sunucu ve katılımcı bilgileri, kişisel verilerin korunması amacıyla kodlanarak anonimleştirilmiştir. Verilerin toplandığı ilgili programların seçilme ölçütleri şu şekildedir:

1) Kanalların ideolojik olarak farklı kesimleri temsil etmesi,

2) Konukların, farklı ideolojileri savunan konuşmacılardan seçiliyor olması,

3) Sunucuların, konuklara, savundukları ideolojiyi zor duruma düşürebilecek anlık sorular yöneltmeleri,

4) Sunucu ve konukların tartışmalarda birbirlerini ve dinleyicileri manipüle edecek söylemler geliştiriyor olmaları.

Araştırma kapsamında, bahsedilen ölçütlere uygun A, B, C ve D harfleriyle kodlanmış 4 program seçildikten sonra, ilgili programların 2020 yılında yayımlanan 20 bölümü yazıya aktarılmıştır. Elde edilen veriler eleştirel söylem analizi yöntemi ile çözümlenmiş ve bağıntı kuramı ilkelerine dayandırılarak dilsel manipülasyon temelinde yorumlanmıştır.

BULGULAR

Araştırma kapsamında ele alınan tartışma programlarındaki söylemler incelendiğinde, konuşucuların kullandıkları soru kalıplarında sıklıkla üstü kapalı ifadelere başvurdukları, bu ifadelerin karşı tarafı zor duruma düşürebilecek "imalar" içerdiği gözlemlenmiştir. Konuşucular, genellikle konuşmayı kendileri için olumsuz bir havaya sokacak yönlendirmelerden, karşıt ideolojiden benzer örnekler göstererek kurtulma yolunu tercih etmektedirler. Bu tarz söylemlerde konuşucular, söylemlerini oluştururken, temsil ettikleri taraf için belirgin olan ve dinleyicinin zihninde güçlü bir karşılık bulabilen "ben", "biz" ve "bizler" gibi zamirleri kullanmaktadırlar. Karşı taraf için ise ifadelerinde daha çok "o", "onlar" ve "onlar gibiler" ifadeleri ve edilgen yapılı cümleleri tercih etmektedirler. Bu tip söylemlerle hedef kitlede oluşturulmak istenen bizden olmayan, bize ait olmayan algısı "karşı ideoloji" üzerinde kurgulanmaktadır. Bu kurgu neticesinde konuşucu ile duygusal bağlantı kuran hedef kitlenin zihninde "karşı kesim" ve olumsuzluklar bağıntısı güçlü şekilde oluşturulmaktadır.

Konuşucular söylemlerinde sıklıkla karşı tarafla ilgili dolaylı ithamlarda bulunmaktadırlar. İthamla karşılaşan konuşucuların karşı söylemlerindeki giriş

ifadeleri dikkat çekicidir. Bu tarz durumlarda konuşucular ithamlara cevap vermeden önce konuşmalarına genellikle "sen" diliyle ve karşı tarafa birinci ismiyle hitap ederek başlamaktadırlar. Bu samimi giriş, konuşmacının söyleminin de samimi olacağına dair dinleyici kitle üzerinde algı yaratmayı amaçlamaktadır. Söylemlerinin devamında konuşucular genellikle kendilerine ithamda bulunulan konuyla ilgili gerçek mağdurun aslında kendileri olduğunu dile getirerek dinleyicilerin empati kurmasını ve duygusal tepki vermesini sağlamaktadırlar. Konuşmacılar söylemlerinin devamında konuyu mevcut mağduriyetlerinin kaynağının karşı kesim olduğunu öne sürerek kendileri ile ilgili oluşturulan olumsuz algıyı "karşı kesim" odağında toplayarak konuşmalarını tamamlamaktadırlar. Ayrıca ithamda bulunulan konuşucu, açıklamalarında sıklıkla rasyonel ifadelere yer vermektedir. Delil gösterme, sayı verme, veriler ve istatistikî bilgiler sunma gibi özellikler gösteren rasyonel ifadelerle manipülatif dili kullanan konuşucu, hedef kitleyi haklı olduğuna inandırmayı amaçlamaktadır.

Konuşucular karşı tarafa bazı "anahtar" kelimeleri söyletme girişiminde bulunmaktadırlar. Öncelikle kimsenin itiraz edemeyeceği genel bir doğrudan bahsederek karşı tarafın kendisine katıldığını belirtmesini sağlayıp sonraki argümanlarında ifadelerini kendi ideolojik alanlarına çekerek ve söylemlerini keskinleştirerek konuşmalarını tamamlamakta ve diğer konuşmacılardan söylemlerinin başında aldıkları onay ifadelerini kullanarak dinleyiciler üzerinde, kendi öne sürdükleri tüm iddiaları karşı tarafın da kabul ettiği algısını yaratmaktadırlar. Ayrıca bazı durumlarda bunun tam tersi olarak konuşucular, karşı tarafı söylemleriyle kışkırtmak ve karşı tarafın söylemini daha olumsuz bir bağlamda devam ettirmesini sağlamayı da amaçlayabilmektedirler. Buradaki asıl hedef; karşıt ideolojiye sahip konuşucuyu, konuşma öncesi zihninde tasarladığı söylem stratejilerinden koparmak ve hata yapmasını sağlayabilmektir. Bazı tartışma programlarında, manipülatif dilde uzmanlaşmış konuşucuların, bu örtük niyeti fark edip tekrarlı cümle yapıları ve dolaylı cevaplar verme stratejilerini kullanarak olası provoke edilme durumlarından konuşmayı uzaklaştırdıkları da gözlemlenmiştir. Bu tarz durumlarda kişiler özellikle kendileri için "tarafsızlık" imajını oluşturmaktadırlar. Elbette ki bu tarafsızlık imajı manipülatif bir stratejidir ve konuşmalarının devamında çeşitli teknikler kullanarak savundukları ideoloji temelinde görüşlerini benimsetmeye yönelik algı yaratmaya devam etmektedirler.

Ayrıca konuşucular, karşıt ideolojiye yönelik oluşturdukları söylemlerini

güçlendirmek ve temsil ettikleri ideolojik fikirlerin tartışmasız kabul edilmesi gerektiği imajını oluşturmak amacıyla söylemlerinde sıklıkla; "bakın", "çok açık", "çok net", "söz konusu bile olamaz", "kesinlikle", "tekrar ediyorum", "asla", "herkesin bildiği gibi", "gerçek olan şu ki" gibi ifadelere yer vermektedirler. Bu ifadelerin özellikle söylemin ilk cümlelerinde kullanılması da dikkat çekicidir.

SONUÇ

Tarih boyunca, küçük kabilelerden çok uluslu imparatorluklara kadar insan topluluklarının ortaya çıkışları da yok oluşları da dilin varlığına bağlı olmuştur. Aynı dili konuşmaya başlayan insanlar bir araya gelerek topluluğu oluşturmuş ve aynı dili konuşmaktan vazgeçen insanların oluşturduğu topluluklar çözülerek yok olmuştur. Toplulukların varlığı üzerinde bu derece etkili olan dil elbette ki insanlar tarafından ilgiyle incelenmiş ve bu çok güçlü yapının sırları üzerine yüzyıllar boyunca araştırmalar yapılmıştır.

Antik Yunan'da Sofistikler dili, toplulukları etkileme ve yönlendirme aracı olarak kullanmanın yollarını keşfetmişler, Sofistiklerin bu keşifleri ile dili manipülasyon aracı olarak kullanabileceklerini fark eden siyasetçiler, onlardan bu bilgileri satın alarak siyasi söylemlerinde kullanmaya başlamışlardır. İnsanlık tarihi kadar eski olan dilin, belli bir amaç doğrultusunda insan topluluklarını etkilemek ve yönlendirmek amacıyla kullanılması fikri antik Yunan'dan başlayarak günümüze kadar devam etmektedir. Özellikle siyasi içerikli tartışma programlarında dilin manipülatif amaçlar doğrultusunda aktif olarak kullanıldığı görülmektedir.

Manipülatif dille söylemlerini oluşturan konuşmacılar; imaları, örtük ifadeleri, savunma konuşmalarında rasyonel söylemleri, saldırı konuşmalarında emosyonel ifadeleri, temsil ettikleri ideoloji ile ilgili söylemlerde etken kalıpları, karşı ideolojiyle ilgili ifadelerde edilgen yapıları, söylemlerde ben, biz, bizler ve o, onlar ifadelerini, dolaylı anlatımlarla konunun farklı alanlara yönlendirilmesini, hedef kitlelerin karakteristik özelliklerine uygun olarak dizayn edilmiş bağlamsal yapıları ve bu yapılara uygun olarak kurgulanmış hedef kitleyi kendi ideolojik görüşlerine uygun şekilde harekete geçirecek duygu yüklü cümleleri söylemlerinde sıklıkla kullanmaktadırlar.

KAYNAKÇA

Akopova, A. S. (2013). Linguistic manipulation: Definition and types. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE),* 1(2), 78-82.

Al- Hindawi, F. H. H. ve Kamil, S. İ. (2017). The pragmatic nature of manipulation. *Adab al-Kufa*, 33, 9-54.

Aristotales. (1987). *Poetika* (Çev. Tunalı, İ). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Austin, J. L. (1962). *How to do things with words*. Cambridge: Harvard University Press.

Beard, A. (2000). *The language of politics.* London: Routledge.

Brown, G. ve Yule, G. (1983). *Discourse analysis.* Cambridge: Cambridge University Press.

Brown, P. ve Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.

Büyükkantarcıoğlu, S. N. (2016). *Türk Politika Söyleminde Retorik Sorular.29. Dilbilim Kurultayı Bildirileri. Kocaeli Ün. Vakfı Yayınları.* ss. 11-18.

Crystal, D. (2008). *A dictionary of linguistics and phonetics*. Oxford, UK: Blackwell.

Devran, Y. (2010). *Haber, söylem, ideoloji*. İstanbul: Başlık Yayın Grubu.

Doğan, G. (1990). Bir edimbilim kuramı olarak bağıntı. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi,*1,63-73.

Ercan, G. ve Danış, P. (2019). Söylem, söylem analizi ve eleştirel söylem analizi: Tanımları ve kapsamları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 527-552.

Evre, B. (2009). Söylem analizine yönelik farklı yaklaşımlar: Bir sınıflandırma girişimi. Parlak, İ. (Ed.), *Medyada anlamın toplumsal inşaası: Medyada gerçekliğin inşası* (ss. 107-151) içinde. Konya: Çizgi Kitapevi.

Fairclough, N. (1989). *Language and power*. NY: Longman.

Grice, H. P. (1975). Logic and Conversation. Cole, P. ve Morgan, J. L. (Ed.), *Syntax and Semantics: Vol. 3: Speech Acts* (ss. 41-58) içinde. NY: Academic Press.

Günay, D. (2013). *Söylem analizi.* İstanbul: Papatya Yayıncılık.

Handelman, S. (2009). *Thought manipulation: the use and abuse of psychological trickery*. Santa Barbara, CA: Praeger.

Johnstone, B. (2008). *Discourse analysis.* Oxford: Blackwell.

Juez, L. A. (2009). *Perspectives on discourse analysis : Theory and practice.* Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars Pub.

Reah, D. (1998). *The language of newspapers*. London: Routledge.

Rigotti, E. (2005). Towards a typology of manipulative processes. Saussure, L. de ve Schulz, P. (Ed.), *Manipulation and ideologies in the twentieth century: Discourse, language, mind* (ss. 61-83) içinde. Philadelphia: J. Benjamins Publishing Company.

Rozina, G. ve Karapetjana, L. (2009). The use of language in political rhetoric: Linguistic manipulation. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 19, 111-122.

Saussure, L. de ve Schulz, P. (2005). Introduction. Saussure, L. de ve Schulz, P. (Ed.), *Manipulation and ideologies in the twentieth century: Discourse, language, mind* (ss. 1-14) içinde. Philadelphia: J. Benjamins Publishing Company.

Saussure, L. de. (2005). Manipulation and cognitive pragmatics: Preliminary hypotheses. Saussure, L. de ve Schulz, P. (Ed.), *Manipulation and ideologies in the twentieth century: Discourse, language, mind* (ss. 113-145) içinde. Philadelphia : J. Benjamins Publishing Company.

Şen, F. (2014). Sağlık hakkı ve medya: Sağlıkta dönüşüm programının medyada yansımaları. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi* , 155-174.

Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Van Dijk, T. A. (2000). *Ideology and discourse: A multidisciplinary introduction*. 12.06.2020 tarihinde, http://www.discursos.org/unpublished%20articles/ Ideology%20and%20discourse.pdf adresinden erişildi.

Van Dijk, T. A. (2006a). Discourse and manipulation. *Discourse & Society,* 17(2), 359-383. doi:10.1177/0957926506060250

Van Dijk, T. A. (2006b). Discourse, context and cognition. *Discourse Studies,* 8(1), 159-177. doi:10.1177/1461445606059565

Van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and context : a sociocognitive approa-*

ch. Cambridge: Cambridge University Press.

Van Dijk, T. A. (2015). Critical discourse analysis. Schiffrin, D., Tannen, D., ve Hamilton, H. E. (Ed.), *The handbook of discourse analysis* (ss. 466-485) içinde. Oxford: Wiley-Blackwell.

Vardar, B. (2007). Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Wilson, D ve Sperber, D. (1994). Outline of relevance theory. *Links & Letters,* 1, 85-106.

Yüksel, Y. (2004). *Söylem analizi.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bayram Arif KÖSE

ORTAÇAĞ ERMENİ KAYNAKLARINDA DOĞU KARADENİZ VE ÇEVRESİ

Hasan YILMAZ

DIRECT ELECTION OF THE PRESIDENT BY THE PEOPLE: THE CASE OF TURKEY

Mine KILIÇ - Gülden SAĞOL YÜKSEKKAYA

1928'DEN GÜNÜMÜZE KADAR TDK YAZIM KILAVUZLARINDAKİ KELİME SAYILARI ÜZERİNE

Mehmet ÖZBERK

NABOKOV'UN CİNNET ROMANINDA NARSİSTİK ÖRÜNTÜLER VE EŞ-İKİZ MOTİFİ

Ezgi ZENGİN DEMİRBİLEK

ERVİNG GOFFMAN'IN BENLİK KURAMI ÇERÇEVESİNDE İZLENİM YÖNETİMİ VE KİŞİLERARASI İLETİŞİME ETKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Bertuğ SAKIN - Sümeyye BÜYÜKBİRER

MANİPÜLATİF DİL ÜZERİNE ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ

Sevde Nur ÖZER

GEÇ HİTİT DÖNEMİ KABARTMALARINDA TASVİR EDİLEN YEMEK SAHNELERİ VE BU SAHNELERDE GEÇEN BAŞLICA OBJELER

Ahmet KARABULUT

TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ AÇISINDAN 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABININ İNCELENMESİ

Leila AFSHARI - Rabia AKARSU

AKHAİMENİD DÖNEMİNDE YOL AĞLARI

Rıdvan KIZILKAYA

TÜRK SİYASAL HAYATINDA BİR İKNA ARACI: SEÇİM MÜZİKLERİ (1965-1995)

M. Akif KORKMAZ

ALMANYA TÜRKLERİNDE AİLE KÜLTÜRÜ

Gözde EFE

İSMET ÇETİN, TÜRK HALK HİKÂYECİLİĞİ TÜRKİYE SAHASI, NOBEL YAYINLARI, ANKARA 2020, 296 s.

ANASAY

anasaydergisi@hotmail.com

e-ISSN 2618-6187
ISSN 2587-2001
9 772587 200005